

**Zakres wiedzy i umiejętności wymaganych
na wszystkich etapach konkursu przedmiotowego z języka polskiego
dla uczniów klas IV–VIII szkół podstawowych
w roku szkolnym 2023/2024**

Uczestnicy konkursu powinni wykazać się wiedzą i umiejętnościami obejmującymi oraz poszerzającymi treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej – w części dotyczącej przedmiotu język polski, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. (www.cke.gov.pl/egzamin-osmoklasisty/podstawa-programowa/).

Od ucznia wymaga się znajomości lektur z podstawy programowej oraz tekstów kultury wraz z odpowiednimi kontekstami biograficznymi, historycznymi, kulturowymi na poziomie dosłownym, metaforycznym i symbolicznym.

Na wszystkich etapach konkursu uczeń powinien wykazać się wiedzą oraz umiejętnościami z zakresu:

- rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury polskiej i europejskiej na poziomie dosłownym oraz metaforycznym, aluzyjnym, symbolicznym z uwzględnieniem określonego kontekstu (historycznego, społecznego, kulturowego, politycznego, biograficznego);
- analizowania i interpretowania tekstów literackich przy użyciu terminologii z zakresu nauki o literaturze;
- formułowania uzasadnionych sądów wartościujących na temat postaci literackich, zdarzeń oraz utworów literackich i tekstów kultury;
- tworzenia komentarza wynikającego z pogłębionego odczytania tekstów kultury;
- odnoszenia treści tekstów kultury do ogólnoludzkiego, egzystencjalnego, historycznego, kulturowego doświadczenia;

- przeprowadzenia analizy porównawczej, reinterpretacji mitów i symboli w odniesieniu do współczesnych tekstów kultury, porównywania funkcjonowania tych samych mitów, motywów w różnych tekstach kultury;
- odczytywania nawiązań do tradycyjnych motywów, wątków, symboli wpisanych w kulturę współczesną oraz określanie funkcji takich działań artystycznych;
- budowania wypowiedzi na podstawie wskazanych tekstów kultury – w kontekście takich problemów jak np.: rodzina, naród, tożsamość narodowa, dziedzictwo kulturowe, tradycja, wspólnotowość, poświęcenie, sprawiedliwość, patriotyzm, walka, niepodległość, poszanowanie godności drugiego człowieka, szacunek do przyrody, altruizm, miłość, przyjaźń, solidarność, wytrwałość, egzystencja, przemijanie, cierpienie, lęk, nadzieja, samotność, wyobcowanie, dom, piękno, prawda, przebaczenie;
- rozróżniania i wyjaśniania funkcji elementów realistycznych i fantastycznych w utworach literackich i filmowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich w konwencji realistycznej, fantastycznonaukowej lub utworach *fantasy*;
- sformułowania spójnej wypowiedzi – poprawnej zarówno pod względem gramatycznym, stylistycznym, jak i ortograficzno-interpunkcyjnym – w określonej formie (zaproszenie, ogłoszenie, streszczenie, dedykacja, notatka, hasło słownikowe lub encyklopedyczne, opis sytuacji, dzieła sztuki, przeżyć wewnętrznych, charakterystyka postaci, charakterystyka porównawcza, recenzja, rozprawka, opowiadanie, list, przemówienie, wywiad);
- znajomości podstawowych zasad retoryki i zdolności rozpoznania chwytów perswazyjnych, manipulacji językowej w konkretnych tekstach oraz umiejętności zastosowania ich w praktyce tworzenia własnego tekstu (argumentowanie);
- odróżniania informacji od opinii, faktu od jego interpretacji;
- identyfikowania wypowiedzi jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- rozumienia swoistości tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
- omówienia funkcji elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, mota, puenty, punktu kulminacyjnego;
- rozróżnienia dialogu i monologu oraz określenia ich funkcji w utworze dramatycznym;
- dokonywania operacji na wskazanym przykładzie tekstu (np. streszczanie, parafrazowanie, sporządzanie notatki, planu wydarzeń);

- dostrzegania zróżnicowania słownictwa, w tym słownictwa ogólnonarodowego i słownictwa o ograniczonym zasięgu (archaizmy, kolokwializmy, neologizmy, synonimy, antonimy, eufemizmy, frazeologizmy), wskazywania słownictwa wartościującego, określania charakteru zabiegów wartościujących;
- rozpoznawania środków stylistycznych i określania ich funkcji w tekście w odniesieniu do treści (epitet, porównanie, metafora, apostrofa, hiperbola, peryfraz, oksymoron, anafora, epifora, pytanie retoryczne, onomatopeja, zdrobnienie, zgrubienie, powtórzenie, paralelizm składniowy, rym, rytm);
- rozumienia konstrukcji strony biernej i czynnej czasownika, przekształcania konstrukcji strony biernej na czynną oraz odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;
- świadomego stosowania wybranych pojęć z teorii literatury i wiedzy o kulturze (topos, mit, symbol, parabola, wiersze wolny, biały i sylabiczny, średniówka, przerzutnia, wersyfikacja, styl, stylizacja, gatunki i rodzaje literackie);
- rozpoznawania części mowy i części zdania, dokonywania rozbioru gramatycznego oraz logicznego, określania funkcji składniowych poszczególnych wyrazów;
- określania budowy słowotwórczej wyrazu, tworzenia wyrazów złożonych, odróżniania ich typów, rozpoznawania rodziny wyrazów;
- rozumienia mechanizmów upodobień fonetycznych i wyjaśniania ich na podstawie przykładowego tekstu, a także przy użyciu samodzielnie podanych przykładów;
- rozpoznawania typów wypowiedzi, przekształcania określonych konstrukcji składniowych;
- poprawnego stosowania w praktyce zasad ortografii i interpunkcji;
- posługiwania się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny oraz używania stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- rozwijania umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy i wartościowania, a także zdolności wyszukiwania konkretnej informacji z tekstu.

LEKTURY

ETAP SZKOLNY

1. Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Książę* [dowolne wydanie].
2. Rafał Kosik, *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi* [dowolne wydanie].
3. Marcin Koziół, *Skrzynia Władcy Piorunów* [dowolne wydanie].
4. Ignacy Krasicki, *Żona modna*.
5. Adam Mickiewicz, *Pani Twardowska*.
6. Bolesław Prus, *Katarynka*.

ETAP REJONOWY

1. Biblia: stworzenie świata i człowieka oraz przypowieści ewangeliczne: o siewcy, o talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym Samarytaninie.
2. Charles Dickens, *Opowieść wigilijna* [dowolne wydanie].
3. Aleksander Fredro, *Zemsta* [dowolne wydanie].
4. Jan Parandowski, *Mitologia* [dowolne wydanie], mity: mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie, o Orfeuszu i Eurydyce.
5. Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis* [dowolne wydanie].
6. Juliusz Słowacki, *Balladyna* [dowolne wydanie].
7. Wisława Szymborska, wiersze: *Wieczór autorski, Prospekt, Na wieży Babel, Nienawiść*.

ETAP WOJEWÓDZKI

1. Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego* [dowolne wydanie].
2. Zbigniew Herbert, *Modlitwa Pana Cogito podróżnika, Dałem słowo, Pan od przyrody, Historia Minotaura, Stary Prometeusz*.
3. Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec* [dowolne wydanie].
4. Jan Kochanowski, *Fraszki (O żywocie ludzkim, Na lipę, Na nabożną, Na młodość); Treny (I, V, VII i VIII)*, [dowolne wydanie].
5. Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie*, Warszawa 1992 [lub inne wydanie, tekst dostępny online].
6. Henryk Sienkiewicz, *Krzyżacy* [dowolne wydanie].

LITERATURA POMOCNICZA

1. A. Kulawik, *Poetyka*, Kraków 1997.
2. W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1985 lub nowsze wyd.
3. *Nauka o języku dla polonistów*, red. S. Dubisz, Warszawa 2002.
4. *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.
5. *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 2002.
6. *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2018.
7. *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1986.
8. Andrzej Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2018 lub inne wyd.